

Un segle de cultura fulgurant (1912-2012). [I: 1912-1939]

Joan Surroca i Sens

Permeteu-me, abans de res, precisar que aquest no és un estudi minuciós de totes i cadascuna de les activitats culturals del nostre municipi al llarg d'un segle. Si això pretengués, requeriria ben bé l'espai d'un voluminós llibre. Aquí només intento deixar constància que en aquests darrers cent anys Torroella ha excel·lit en la preocupació cultural. Un gran arc en el temps s'estén des del 1912¹, any de la constitució de l'Ateneu Montgrí, i es clou el 2011 amb la inauguració de les darreres grans infraestructures culturals que mancaven al municipi: l'Auditori, conegut també com a Espai Ter, molt adequat per a concerts i teatre, i l'Arxiu Municipal. Tinc confiança que aquesta vista panoràmica aleni recerques monogràfiques a l'estil d'altres publicades².

Una segona puntualització que haig de fer és sobre la paraula *cultura*, mot amb diverses accepcions que provoca debats interminables. Les més corrents, seguint el *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, són: a) entendre la cultura com el "conjunt de símbols, valors, normes, models d'organització, coneixements, objectes, etc., que constitueixen la tradició, el patrimoni, la forma de vida, d'una societat o d'un poble", i b) la més restringida que es defineix com: "conjunt de coneixences literàries, històriques, científiques o de qualsevol altra mena que hom posseeix com a fruit de l'estudi

de les lectures, de viatges, d'experiència, etc.". En aquest treball em cenneixo a la segona versió. Per tant, no em posaré a considerar aspectes culturals com la nostra cuina o els gegants, per exemple, que sí que són elements de la nostra cultura entesa en sentit ampli. Així mateix, deixo de banda temes que pel seu pes específic són de prou envergadura com per analitzar-los a part, com és el de l'ensenyament, o d'altres que es troben a la frontera de les dues accepcions comentades del mot *cultura* i que també han estat àmpliament estudiats, com és el cas de la sardana.

Un cop fetes aquestes dues precisions, només em resta advertir que he dividit el segle en tres grans etapes. La primera comença el 1912 i acaba el 1939; és el final de la guerra civil. Entre 1912 i 1923 és un dels períodes més fecunds i esperançats de la cultura torroellenca, no endebades coincideix amb el potent moment del noucentisme, tan fructífer a Catalunya. L'Ateneu va ser clausurat l'any 1923 amb l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera. El 1926 el governador civil decideix aixecar la clausura i l'Ateneu seguirà la seva activitat fins a la seva dissolució l'any 1935. La segona etapa, ja sense l'Ateneu com a aglutinador, contempla un període de 36 anys, del 1939 al 1975, és a dir, fins que acaba el franquisme. Per últim, una tercera època, d'idèntica durada que l'anterior, del 1975 fins al 2011. Per raons d'espai, enguany em limito a considerar l'etapa 1912-1939, en dos capítols 1912-1923 i 1923-1939. En el *Llibre de la Festa Major* de l'any vinent es publicarà la resta.

Les manifestacions culturals es repartien en diferents focus, el més dinàmic era sens dubte el de l'Ateneu Montgrí. Altres nuclis eren el Círcol Catòlic; l'Escuela Dominical³; el Sindicat Agrícola⁴; la Lliga⁵; la Lliga del Bon Mot; el Teatre Jou⁶; el Teatre Coll⁷; el Centre Recreatiu⁸; el Menestral⁹; el Cinema Montgrí¹⁰. El 1917 trobem l'Agrupació Regionalista (que segueix les inspiracions de la Lliga); a partir de 1918 l'Agrupació Nacionalista; el mes d'agost de 1918 es va inaugurar el Centro Republicano Social amb un míting al Saló Coll, a càrrec de Largo Caballero; el 1920 es va constituir la Joventut Nacionalista. Totes aquestes associacions, i alguna altra més efímera, amb més o menys grau tenien cura de programacions culturals. Hi havia encara altres societats de socors mutus o d'ajuda als més necessitats amb finalitats molt més específiques i sense activitat cultural.

1912-1923

És significatiu que l'Ateneu Montgrí es constitueixi el 15 d'octubre de 1912, poc temps després de l'arribada a Torroella del mestre Pere Blasi i Maranges, home culte i amb inquietuds. Va connectar d'immediat amb persones amants de les lletres i les arts, amb les quals va col·laborar durant la vintena d'anys que va viure a la vila. No ens pot passar desapercebut que l'Ateneu es va

dissoldre, segons acord de la reunió general del mes de setembre de l'any 1935, al cap de poc de la marxa cap a Barcelona de Blasi. Sense un bon coixí de gent, Blasi no hauria pogut fer gaire res, però sense Blasi Torroella va quedar sense el cervell organitzador que requereix qualsevol moviment. L'Ateneu del Montgrí estava regit per un reglament i la seva finalitat era promoure tot tipus d'activitats culturals; organitzar algunes festes, com la dels Reis, la revetlla de Sant Joan, actes de la Festa Major o la dels Sants Innocents. Sense oblidar una intencionalitat cívica, molt pròpia de la Catalunya del moment; així, un dels seus objectius era: "Procurar que l'Ateneu sigui la casa pairal de tots els torroellencs, el lloc on deposin les seves petites diferències." No obstant això, l'Ateneu era sensible a certes mancances més prosaïques i per aquesta raó es van promoure iniciatives com la de crear un moviment favorable per aconseguir un cos de bombers, o la de conscienciar la població per afavorir el comerç i la indústria local.

La seu de l'Ateneu estava situada, a partir de 1914, al primer pis del carrer Sant Agustí, actual número 44. La primera junta va quedar constituïda per les següents persones: president, Salvador Lloret Martí; vicepresident, Pere Blasi Maranges; tresorer, Eduard Viñas Matarrodona; bibliotecari, Josep Castells Hostench; secretari, Benvingut Vives Joher; vicesecretari, Joaquim Capellà Coll, i els vocals Lluís Matas Pascual i Ramon Ferrer. Les juntes es renovaven parcialment cada any i van ser presidides també per Eduard Viñas, a partir de 1914, i Pere Blasi des de 1916 fins al 1927, any que recauria a Eduard Viñas fins al 1930 quan el substituirà Josep Castells. Les juntes es reunien mensualment i els acords de les ordinàries i les generals anuals es troben resumits en 78 reunions i assemblees en el Llibre d'Actes de l'entitat, fins a la seva dissolució. L'Ateneu va crear seccions que van resultar d'una fecunditat increïble: art, esports i excursionista, escolar, estudis i cultura, propaganda i festes, dramàtica i orfeònica, etc.

Els socis de l'Ateneu pagaven una quota mensual. Un any després de la seva fundació el nombre d'associats passava dels 130, la qual cosa indica el grau de simpatia amb què fou rebuda la nova entitat. En formar-se l'Orfeó l'any 1916 les adhesions van augmentar considerablement, la més significativa va ser la inscripció de la primera dona, l'Enriqueta Pascual Miró. L'any 1918 l'Ateneu registrava 160 socis. Les quotes havien de fer front al lloguer del local, al pagament del conserge, despeses de biblioteca, activitats, etc. L'Ateneu havia agafat tanta embranzida que es va començar a parlar de formar un capital per construir o comprar un edifici apte per a casal de l'entitat. Per gestionar aquesta ambiciosa obra es va crear un patronat que presidia Manel Murtra; no obstant això i malgrat els estudis que es van realitzar, el projecte mai no es va consolidar. És possible que l'Ateneu Montgrí aspirés a seu pròpia imitant altres agrupacions de semblants objectius.

Tinguem en compte que l'any 1913 a Girona es va inaugurar la Sala Athenea¹¹ destinada a acollir l'activitat cultural organitzada per la societat del mateix nom. Sens dubte serviria de model a moltes poblacions que, com Torroella, trobarien en la fundació dels ateneus els vehicles adequats per canalitzar l'energia cultural de l'època.

A Torroella només s'havia publicat, l'any 1889, una revista política de periodicitat quinzenal: *El Torroellense*, de vida efímera (van aparèixer 12 números). Encara l'any 1841 havia sortit *El Capitolio*, manuscrit de vida encara més curta, tot i que pretenia esdevenir bisetmanal. El primer periòdic de la vila del qual tenim referència és el *Correo de Torruella de Montgrí*, que es publicava el mes de juliol de 1808. El mes de desembre del mateix any de la fundació de l'Ateneu va sortir el primer número de *Mont-gris*, de periodicitat trimestral i, a partir de 1914, mensual. La capçalera de *Mont-gris* es va confiar a l'artista de gust Josep Maria Mascort. Resulta sorprenent que el 1914 es comenci a publicar un nou periòdic local amb el nom d'*El Montgrí*, d'aparició quinzenal. Algú va considerar que dues publicacions del mateix estil era un despropòsit i que valia la pena sumar esforços. El 3 de gener de 1915 els socis de l'Ateneu van solemnitzar la fusió dels dos periòdics, que significaria el naixement d'*Emporion*, amb un àpat a la fonda Martinet¹² amb parlaments i recital poètic.

Patrimoni

La sensibilitat envers el patrimoni és recentíssima i només així s'explica l'enderroc de muralles, de cases pairals magnífiques o la pèrdua irreparable de documents singulars. És en aquesta segona dècada del segle passat quan hi ha indicis de l'existència d'una minoria de persones que vetllen per la conservació dels béns de vàlua. Un acord municipal de l'any 1916 pretenia

Un acord municipal de l'any 1916 pretenia enderrocar el portal de Santa Caterina (foto Cdd Montgrí, illes Medes i Baix Ter).

enderrocar el portal de Santa Caterina, però gràcies a la reacció d'uns torroellencs que van presentar recurs contra aquest despropòsit es va suscitar una opinió favorable per mantenir el portal i consolidar-lo. Prèvia visita dels arquitectes Isidre Puig i Josep F. Rafols, comissionats per la Junta de Conservació de Monuments de la Mancomunitat, es va encarregar a l'arquitecte Jeroni Martorell la seva restauració. Altres casos no havien acabat tan bé: el 26 de febrer de 1914 l'Ajuntament va acordar vendre a un col·leccionista el magnífic retaule trescentista de la Mare de Déu de la Llet que es trobava a l'ermita de Santa Caterina. Actualment forma part del fons del museu Godia de Barcelona. Les excursions periòdiques, moltes vegades en bicicleta, a Empúries, Peralada, Figueres i altres indrets, i el coneixement sobre llocs d'interès van ajudar a valorar el patrimoni.

Any 1925. Visita a caus i avencs de la muntanya Gran. Bosch i Gimpera a l'esquerra; el següent, amb corbata, Pere Blasi; a la dreta amb camisa blanca, Lluís Pericot; darrera seu Josep M. Mascort. Els tres homes del fons: un jornalero, en Serrano i en Xicu Hostench (Barbet). En Joan Pericot formava part de l'expedició i es va encarregar de fer la fotografia. (Foto CdD Montgrí, illes Medes i Baix Ter).

Són aquests temps que comentem els dels inicis de les excavacions professionals a les coves de la muntanya Gran i del Montgrí¹³. El 1917 i el 1920, el jove Lluís Pericot va realitzar les primeres prospeccions al cau del Duc. El 1919 va visitar Torroella el jove arqueòleg dolmenista alemany Alfred Klaebisch, establert a Sant Feliu de Guíxols d'ençà de 1915. L'any 1922 els Serveis d'Excavacions Arqueològiques de la Mancomunitat van emprendre treballs al cau dels Ossos i, uns dies més tard, Maties Pallarés i Lluís Pericot

excavaren els caus del Duc de Torroella i d'Ullà. L'any següent, el 1923, es va seguir investigant al cau del Tossal Gros. El 28 d'agost de 1925 va arribar a Torroella l'arqueòleg Pere Bosch i Gimpera acompanyat del que havia estat deixeble, ara company i també catedràtic, Lluís Pericot. L'endemà al matí els dos arqueòlegs van iniciar una llarga caminada per la muntanya acompanyats per Joan Pericot, germà d'en Lluís, en Xicu Barbet (Hostench), en Serrano (home disposat a tot tipus de treballs eventuais) i un jornalero del camp¹⁴. Van visitar el cau del Tossal Gros i a l'hora de dinar en Xicu els va preparar un suculent àpat, amb allioli inclòs, i en acabar els va fer de guia per diferents caus i avencs de la muntanya Gran. El mestre Pere Blasi i el pintor Josep Maria Mascort es van unir al grup a la tarda.

Les troballes a les coves de la muntanya van fer pensar en un futur museu. La primera decisió de què tenim constància és un acord de l'Ateneu del 1920 per comprar una vitrina per a aquest desitjat centre que, com a tal, no arribaria a inaugurar-se fins l'any 1983, amb seu a Casa Pastors i amb el nom de Museu del Montgrí i del Baix Ter, precedent de l'actual Museu de la Mediterrània.

Arts

Al llarg de la nostra història local la música destaca per damunt de les altres manifestacions artístiques. En aquest període que estem repassant, parlar de música a Torroella és parlar, en molt bona part, dels Montgrins. Altres formacions locals, com La Lira, no gaudien del mateix estatus. Als Montgrins, en termes moderns, li escauria el reconeixement de cobla-orquestra resident de l'època. És clar que li arribaven contractes forans, sobretot a l'estiu, però sorprèn l'assiduitat en què Els Montgrins actuaven a la vila. Quan se'ls omplia l'agenda de contractes, l'activitat cultural torroellenca se'n ressentia i fins i tot quedaven paralitzats els assajos. En aquella època pràcticament tots els membres de la formació residien a Torroella i aquesta circumstància facilitava la seva presència constant per amenitzar els concerts vesprals de quaresma, per completar vetllades teatrals, per actuar al Círcol de Catòlics enmig de recitals de poesia i discursos de Mn. Viver, o per fer-se sentir tots els dilluns al cafè de l'Isidre Fonquerna. Els Montgrins eren assidus als locals de la Lliga i altres centres. Naturalment, no faltaven a les grans ocasions de les revetlles de Sant Joan celebrades al Frontó Bernatallada (delimitat per la plaça d'Espanya, passeig Vicenç Bou i carrer de Sant Agustí) o de la Festa Major.

Algunes actuacions dels Montgrins exigien acurats assajos, com quan eren requerits a sessions de repartiments de premis literaris. Així, el 1915 interpretaren obres de Puccini, Vives i altres. Els Montgrins es dedicaven a posar la banda sonora de la projecció de pel·lícules mudes i actuaven sens falta a totes les vetllades íntimes que organitzava l'Ateneu. Aquestes vetllades constituïen un veritable mostra de la vitalitat de Torroella. El programa era

variats: Els Montgrins, l'Orfeó, cinema, corals infantils, representacions teatrals, sarsuela, etc.; en definitiva: un mostrari on tothom trobava, com a mínim, una actuació a la seva mida. Del 1912 al 1923 es van celebrar 28 vetllades íntimes i això ja és una mostra de l'ambiciosa programació cultural en aquests anys gloriosos. A diferència d'altres èpoques posteriors, la quaresma era un moment àlgid d'animació: sarsuela al Teatre Coll, actes a la Lliga i també música a càrrec dels Montgrins al Teatre Coll i al Teatre Jou. Una nota, sense signatura, a *Emporion* dona fe del moment apoteòsic de la vila: "Estem sofrint una passa de diversions, en aquesta quaresma, que no sembla sinó que Torroella s'ha convertit en un Paral·lelo. Concerts després de dinar, concerts cap al tard, concerts a la nit, cines, teatre, etc. [...]" Un col·laborador de la publicació opina que es podria escriure una comèdia-revista amb el títol de: *Torroella se divierte o De jauja al Montgrí*¹⁵.

Els Montgrins de l'any 1913.
Drets, d'esquerra a dreta: Josep Marc, Pepito Cristòfol, Hermini Serra, Joaquim Vallespí i Genís Geli. Asseguts: Pere Lleonsí, Vicenç Bou, Josep Forcada, Víctor Bou, Planas i Enric Vallespí. (Foto CdD Montgrí, il·lustració de Baix Ter).

Els cafès eren llocs molt dinàmics i el marc d'alguns concerts; heus aquí una mostra: el guitarrista Jeroni Fuster va actuar l'any 1913 i el 1919 a diferents cafès. Maria Lluïsa Roig i Vicenç Bou, l'any 1914, interpreten peces de piano. El 1916 Joan Parras va protagonitzar un concert de guitarra amb obres d'Albéniz, Granados, Tàrrrega, etc., al Centre Recreatiu (l'any 1914 aquest establiment s'havia proveït d'un piano de caoba per dinamitzar la presència musical a l'establiment). El quartet Montserrat va actuar a Torroella l'any 1914 i el 1922; un trio de violins i piano al Teatre Coll l'any 1916; el quintet Emporium al Menestral, concerts de música clàssica el 1917; un sextet de professors dels Montgrins va oferir un concert al Centre Recreatiu. El 1922, el jove Xavier Cugat, ja cèlebre aleshores, va interpretar un concert de música clàssica acompanyat per la pianista Camil·la Lloret al Teatre Jou. Es fa un

concert en una casa particular: l'any 1917 el pianista Francesc Casellas ofereix una audició a casa del Sr. Sèculi.

Molt d'acord amb el temps, a Torroella hi havia un interès especial pel cant coral. Hem de recular al segle XIX per trobar l'origen de l'afició per influència de l'Anselm Clavé. A Torroella aquesta inquietud la van canalitzar els Barretó, primer l'avi Joan Rigau i després el seu fill Pere. Amb aquests precedents, a començament de l'any 1916 es treballava fermament per crear una massa orfeònica d'homes, dones i nois com una nova secció autònoma de l'Ateneu. El reglament indicava tota mena de detalls, com la manera de vestir i s'establia que en els mesos de feina per als terrassans no hi hauria activitat. Els mestres Vicenç Bou i Joaquim Vallespí van ser nomenats primer i segon director respectivament. La primera actuació de l'Orfeó de l'Ateneu fou el 14 de maig del mateix 1916 a l'escenari del Teatre Jou i amb motiu de les Festes de Sant Isidre. *La Porqueirola* d'Enric Morera i *L'emigrant* d'Amadeu Vives, sempre amb la presència dels Montgrins, van ser les peces de l'estrena. L'Orfeó va tornar a actuar la nit de Nadal del mateix any interpretant *Sota de l'om* de Morera, *La filla del marxant* de Vives i *Pàtria nova* de Grieg amb un gran solo final de l'orfeonista destacat Joan Batlle. A la vegada, existien petites formacions corals vinculades a les escoles de Torroella. No n'hi havia prou amb les corals locals que periòdicament es rebia la visita d'orfeons reputats d'altres poblacions, com el Popular Banyolí, l'any 1921.

He indicat que la primera actuació de l'Orfeó va tenir lloc amb motiu de les Fires de Sant Isidre. En aquells anys era una fira amb molt de relleu, recuperada l'any 1915 i impulsada per l'Ateneu. Durant uns anys va superar de molt la de Sant Andreu i el programa de festes és una mostra de la seva rellevància: actuacions atractives com la de la banda del Regiment d'Àsia, transformistes de fama, concerts de bandes, vetllades íntimes, etc.

Any 1916. L'Orfeó de l'Ateneu Montgrí amb els seus directors Vicenç Bou i Joaquim Vallespí i el president de l'entitat, Pere Blasi. (Foto CdD Montgrí, illes Medes i Baix Ter).

Tot i que en aquella època parlar de música era referir-se a audicions en viu, també la música enllaunada feia passar alguna bona vetllada en el local de l'Ateneu. Josep Ramió, apoderat de la casa Odeón de Barcelona (famosa empresa fonogràfica de l'època) gaudia d'amistats a Torroella i aquests lligams feien possible parar l'orella per seguir en una sola vesprada obres variades: música de Wagner, solistes de violí o de clarinet i acabar amb sardanes...

La sensibilitat per atendre la presència musical queda demostrada de diferent maneres. El 1916 el rector Mn. Narcís Camps va impulsar l'adquisició d'un nou orgue que es va encarregar al taller Aragonès de Girona i que fou estrenat el Nadal de 1917. Era un instrument artístic i la talla d'estil gòtic florit que l'adornava va ser motiu d'admiració¹⁶. Per escoltar els diferents registres i les excel·lents prestacions d'aquest nou orgue, durant una setmana del mes de febrer de l'any 1919 es van organitzar uns concerts, dos diaris, a càrrec de l'organista de la catedral de Girona, M. Padró. El pare Pius d'Igualada aprofitava l'audiència per donar unes conferències morals.

Les arts plàstiques d'aleshores se centraven en la producció del pintor Josep Maria Mascort. El 1916 té molt bona crítica i les seves pintures es van admirar al Cercle Artístic i, l'any 1919, a les Galeries Laietanes de Barcelona. Va ajudar a animar l'interès artístic la presència a la vila del pintor Francesc Gimeno. El pintor era un jove de 29 anys quan l'any 1887 s'hostatjava a la fonda Martinet, on va conèixer la pubilla de la casa, la Caterina, amb qui es va casar l'any següent a l'església de Torroella. Van viure a Llançà i Barcelona; les dificultats econòmiques els feien tornar sovint a la fonda, on va pintar quadres avui molt admirats. L'any 1918 s'hi va instal·lar una bona temporada amb el resultat d'una gran quantitat d'obra sobre el paisatge torroellenc i de la comarca. El mes de juny d'aquell mateix any va exposar a Barcelona el fruit del seu treball a la vila empordanesa.

La fotografia començava a guanyar-se l'atenció del públic com un magnífic procediment creatiu. El 1915 es va celebrar una gran exposició del famós Valentí Fargnoli, que va presentar les fotografies que figuraven a l'exposició del Círculo de Belles Artes de Madrid. Fargnoli cada any venia a Torroella encara que només fos per fotografiar els grups escolars. En altres ocasions l'estada es perllongava, com la del 1918 amb motiu d'haver rebut l'encàrrec de realitzar fotografies del nostre patrimoni destinades al catàleg dels monuments de Catalunya que formava l'Institut d'Estudis Catalans. En aquella ocasió, Fargnoli mostrà als torroellencs, amb comprensible orgull, la medalla d'or que acabava d'obtenir en un concurs organitzat per l'Institut Català de Sant Isidre.

Lletres

L'Ateneu, des del primer moment fundacional, va organitzar regularment conferències els dimecres. L'assiduitat i la categoria dels oradors van determinar l'adquisició d'un aparell per a projectar cossos opacs (postals, gravats, etc.) per il·lustrar-les. Els temes programats i el ventall de conferenciants convidats demostren que hi havia curiositat per totes les branques del saber. Entre molts altres es van escoltar (alguns d'ells en diverses ocasions): Francesc Monsalvatge i Fossas, Joaquim de Camps i Arboix, Francesc Molinas, Jaume Massó i Torrents, J. Sèculi i Roca, Lluís Pericot, Alexandre Galí, Pau Romeva, Bartomeu Sals, Josep Junquera, Isern Dalmau, etc. Pere Blasi i Mn. Viver eren valorats oradors i sempre ben disposats a difondre els seus coneixements. Es van impulsar lectures comentades els dissabtes i, a partir de 1928, els dijous.

A part de l'Ateneu, tenien cura de programar actes altres associacions, per exemple la Lliga del Bon Mot, una sòlida agrupació nascuda per combatre la blasfèmia i el parlar groller. Un dels actes més celebrats organitzats per aquesta associació va ser un míting de l'any 1912, al Teatre Jou, en el qual van intervenir Camps i Arboix, Jaume Bocacoma i Josep Font i Fargas. Posteriorment, es van escoltar conferències a càrrec de Josep M. Valls i altres. Pel Centre Recreatiu van passar conferenciants com Pere Màrtir Rossell i Vilà. També el Círcol Catòlic va fer arribar a Torroella personalitats per expressar les seves idees; una d'elles va ser l'enginyer de la Mancomunitat P. J. Casallo. Aquest Círcol Catòlic donava impuls a vetllades literàries musicals amb motiu de festivitats solemnes com la de Sant Josep. La Lliga era una associació ben activa que va fer possible la presència, entre d'altres, de Joan Terrats, Jaume Valentí i Camp i eren molt habituals les dissertacions d'Albert de Quintana i de León. Tenien l'encert de convidar conferenciants que permetien debatre temes punters; així, l'any 1917, Carme de Castro va expressar les seves idees sobre feminisme. A més, van ser temps en què sovintejaven les conferències de polítics de primera fila: Francesc Layret, Francisco Largo Caballero, Josep Irla, Miquel Santaló, Manuel Serra i Moret, Francesc Cambó, Joan Ventosa, Carles Rahola, Lluís Puig de la Bellacasa, Marcel·lí Domingo, Joan Comorera, Puig i Pujades, Manuel Serra i Moret, etc.

El Sindicat Agrícola va donar mostres d'una bona empena a l'hora d'organitzar conferències especialitzades destinades a millorar les tècniques del camp. Gràcies al patrocini de l'Ajuntament i la col·laboració de totes les entitats de Torroella i la subvenció de la Diputació, va ser possible realitzar un Curset d'Agricultura a càrrec de diversos especialistes. Els inscrits, prop de 300 a les sessions teòriques i 68 a les pràctiques, indiquen la importància de l'economia agrària de la vila i comarca en aquells moments, però a la vegada demostren que era una pagesia il·lustrada, amb interès per aprendre i millorar el rendiment de la terra.

Al marge dels actes que omplien el calendari hi havia una preocupació constant per mantenir viva la llengua. A la segona reunió de la junta de l'Ateneu, Eduard Viñas va proposar traduir el reglament al català. A finals de l'any 1915 es va acordar redactar les actes, comunicacions i altres documents en la nostra llengua. El mateix any, la Lliga va començar a imprimir els seus comunicats en català. Era molt celebrada la Diada de la Llengua Catalana dels primers de gener. Mn. Viver va impartir nombrosos cursos de gramàtica catalana. L'Ateneu va col·laborar amb els organitzadors dels Premis del Concurs d'Història de Catalunya i, de manera especial, el mestre Pere Blasi. Hi havia altres mestres que animaven els alumnes a participar-hi; és el cas de Francesc Font, mestre de l'Estartit, Eliseu Carbó, d'Ullà i sempre Mn. Francesc Viver. Per aconseguir una bona preparació dels concursants prèviament s'impartien cursos d'història. Els premis es repartien en el marc d'una lluita vetllada: Els Montgrins, parlaments, cançons escolars, recital poètic, representacions teatrals... feien les delícies del nombros públic assistent. D'igual manera es convocaven concursos de lectura i escriptura en català per a noies.

La qüestió de la llengua provocava forts i interminables debats, com l'iniciat l'any 1917. El cas que es dirimia era si el cant de les hores dels serenos havia de ser en català o en castellà. El problema es va sotmetre a votació al ple de l'Ajuntament i, en no haver-hi acord, va necessitar molts altres plens d'estira i arronsa. Una de les primeres disposicions de l'alcalde, Dr. Ramir Marquès, va ser que els serenos cantessin les hores en català. Això passava l'any 1918 i la decisió va ser molt celebrada. En canvi, les crides¹⁷ es feien sense problema i amb normalitat en llengua catalana.

Una nota a *Emporion* del mes de juny de 1918 ens indica prou bé que la llengua arrossega uns dèficits històrics: "Fins fa pocs anys llegir i escriure en català era tan poc comú a Torroella, que un cartell o un rètol que no fossin en castellà, estranyava molts, arribant a l'extrem de burlar-se'n..." Encara el 1923 un rètol en català és mereixedor d'atenció. La norma, doncs, era retolar en castellà: "En el nou establiment de begudes i menjars que en Josep Roig ha establert al carrer del Roser, hi figura un rètol redactat en català, el qual palesa l'esperit de modernitat i el bon gust que ve imposant-se entre nosaltres." L'any 1923 es va formar una delegació torroellenca de l'Associació Nostra Parla per defensar la llengua catalana. La comissió estava formada per Mn. Viver, Josep Castells, Eduard Geli, Rafel Bou i Lluís Bataller. Una de les seves primeres accions va ser la d'editar uns cartells escrits en català per a repartir entre els comerços de la vila: "Preus econòmics", "Falten aprenents", "Tancat", "Tancat de... a...". Aquesta acció recorda la campanya que amb el mateix propòsit es va impulsar als inicis de la democràcia.

L'Ateneu, a més d'oferir l'ensenyament del català, organitzava cursos d'anglès, castellà i francès, tots ells amb una demanda creixent d'alumnat. A partir de 1920 es van començar classes d'esperanto, idioma que Mn. Viver dominava.

Una de les iniciatives més reeixides de l'Ateneu va ser la formació d'una biblioteca que, partint de zero, va aconseguir reunir una considerable quantitat de volums gràcies a la política d'adquisicions i d'intercanvis i a les nombroses donacions d'escriptors, benefactors i entitats. La biblioteca es va subscriure a un bon ventall de revistes.

La celebració dels Jocs Florals de l'Empordà a Torroella va constituir un dels esdeveniments culturals més solemnes del primer terç del segle XX. Aquest fet singular va tenir lloc al Teatre Jou el dia 26 de setembre de 1920. El guanyador de la flor natural va ser el jove poeta Ventura Gassol, amb *El Crist dels vents*. Altres premiats foren Joan Santamaria, per la seva prosa *El cascavell*; Marià Manent, per la traducció *Sis poemes de Rupert Brooke*; Carles Soldevila, per la prosa *Divagacions d'un barceloní*; Josep Carner per la poesia *El reialme i el rei*. Fora de concurs van ser premiats Mn. Francesc Viver per un recull de poesies i Joan Bta. Torroella per *Annals històrics de Torroella de Montgrí*. Es va servir un *lunch* a la fonda Espanya¹⁸ i a la nit hi hagué un ball de gala. Es va comptar amb la presència de l'exministre Joan Ventosa i Calvell i de moltes altres personalitats.

Una diada "lluminosa i esplèndida per als ulls i per a l'esperit", com es va qualificar aleshores, va ser la Festa dels Pomells de Joventut, celebrada el dia de Pasqua de 1923. El fundador i mestre dels pomells, Josep M. Folch i Torres, va passar el dia a Torroella. L'acte central de la jornada va tenir lloc al Teatre Jou, amb parlaments de Mn. Viver, Folch i Torres i altres; cançons; interpretació de l'himne dels pomells i el públic va posar-hi el punt final cantant *Els segadors*. A la nit es va representar la sarsuela, amb lletra original de Josep Maria Folch i Torres, *La carta dels Reis*. Tothom va felicitar Mossèn Viver, impulsor de l'acte.

Teatre

El local dels Agustins, on es representaven les obres teatrals fins a la inauguració del Teatre Jou, va passar a ser conegut com el Teatre Vell. Les companyies de teatre visitaven la nostra vila de manera continuada, entre elles trobem: Daroqui-Cinca, la del Teatre Novetats de Barcelona, Hernández-Soria, Ramona Mestres, Barbosa-Gay, Jaume Borràs, etc. Sovint s'arribava a acords de col·laboració entre els professionals que visitaven la vila (eren actors i actrius de moltes taules que interpretaven els papers protagonistes) i els aficionats locals, que cobrien la resta de repartiment. Àngel Guimerà i Santiago Rusiñol gaudien d'atenció preferent, però la llarga llista de dramaturgs

programats és un termòmetre de l'interès pel teatre: Apel·les Mestres, Josep Morató, Hermann Sudermann, José Echegaray, Lambert Escaler, Eduard Coca, Josep Asmarats, Palmira Ventós, Juli Vallmitjana, Amichatis, Ignasi Iglesias, J. Roca i Roca, Manuel Linares Rivas i encara d'altres. L'any 1918, una companyia de sarsuela que actuava a la vila va ser l'encarregada de posar en escena *La fi de la tabola*, comèdia en un acte del prolífic autor local Josep Castells. En altres ocasions eren companyies d'aficionats de poblacions veïnes les que oferien bons repertoris, com per exemple la de l'Ateneu Palafrugellenc, que el mes d'octubre de 1915 va representar el *Don Juan Tenorio*. Per Cap d'Any la mateixa companyia va posar en escena el drama de Guimerà *La boja*. En altres ocasions actuaven aficionats de Cassà de la Selva (1917) i de Palafrugell (1918). Algunes companyies oferien una funció més econòmica els dijous per facilitar l'assistència al teatre a tot tipus de públic.

L'Escuela Dominical tenia cura d'algunes representacions, particularment la d'*Els pastorets* en època nadalenca. Els decorats devien ser esplèndids perquè sovint els pintava el reputat Josep Maria Mascort. El Círcol Catòlic tenia una secció de teatre que posava en escena drames o peces còmiques. Va destacar l'estrena, l'any 1916, del drama en tres actes *Amor que triomfa*, original de Mn. Viver, una adaptació de l'obra *Els promesos* de Manzoni.

El 17 de maig de 1920 és una de les diades torroellenques més grans del segle XX. El motiu va ser l'estada d'Àngel Guimerà a la vila. Es va voler donar la màxima solemnitat a l'esdeveniment, per aquesta raó una bona representació de les entitats, amb la presència de l'alcalde Ramon Mascort, es congregaren a l'entrada de la vila per donar la benvinguda a l'il·lustre dramaturg. La crònica de l'època fa constar que la gentada als carrers era enorme, els balcons plens, els visques eixordadors. El pas d'Àngel Guimerà fins a la Casa de la Vila fou triomfal. L'ovació interminable del poble obligà el Mestre a saludar des del balcó repetidament. Guimerà estava emocionat i solament li va sortir, amb veu tremolosa: "Visca Torroella!" Tot seguit es van interpretar sardanes.

A l'hora del dinar es va servir un àpat a l'hotel Espanya que no va poder acollir la gentada que desitjava acompanyar Guimerà. El jove Jaume Rosell, de la Joventut Nacionalista, va saludar Guimerà amb unes paraules de benvinguda i va ser correspost amb un breu parlament del dramaturg. A l'hora del brindis hi va haver parlaments a càrrec de Pere Blasi, Laureà Dalmau, Mn. Francesc Viver, Albert de Quintana i el mateix Guimerà. A continuació, va tenir lloc "l'acte més gran i transcendental que registra la història del teatre de la nostra vila", segons es llegeix a la crònica de l'època. Va ser la representació de *L'ànima és meva* de Guimerà, a càrrec de la companyia Nolla-Casals. Sobre aquesta representació llegim: "El públic no es cansava d'aplaudir obligant Guimerà a sortir ben sovint a les taules per fer callar les ovacions que l'auditori

en peu li prodigava.” La interpretació d’*Els segadors* per part dels Montgrins va posar punt final a una jornada intensa i emotiva com ningú recordava.

1923-1939

El 13 de setembre de 1923, amb la instauració a Espanya de la dictadura liderada pel general Miguel Primo de Rivera, van quedar abolits els partits polítics i es van prohibir les associacions sospitoses de comprometre el nou règim. L’Ateneu va ser una d’aquestes i els números d’*Emporion* apareixien amb una nota que deia: “Aquest número ha passat per la censura militar.” El número 195, del 24 d’octubre de 1923, va ser el darrer publicat fins que tornaria l’any 1932 per iniciar la seva segona època. Desactivats els diferents centres culturals, Torroella va començar una travessia del desert. Tot i que a partir de l’any 1926 es van permetre algunes activitats i que l’Ateneu Montgrí va reprendre les seves funcions després de rebre la corresponent autorització governativa, mai més no es va experimentar la vitalitat dels anys passats. Això sí, la biblioteca de l’Ateneu va engruixir el seu fons, Mn. Viver organitzava conferències sobre Verdaguer i va oferir un curs de gramàtica catalana.

Un fet remarcable d’aquest nou període és la publicació, l’any 1928, del primer *Llibre de la Festa Major* que, d’alguna manera, substituïa *Emporion*. Mn. Viver, una vegada més, és oportú i en aquest llibre del 1928 parla clar. A la seva llinda deia: “Ja que avui per avui no poden sortir de la nostra impremta –o Torroella ja tens impremta!– sinó programes de cine i de teatre, targetes de visita i factures, sigui’ns permès almenys una vegada a l’any en diades solemnes conrear les lletres i la història i fer propaganda de les nostres coses en un ‘Llibre de Festa Major’.”

L’any 1928 les associacions amb algun tipus d’activitat cultural es troben notablement afeblides¹⁹. L’Ateneu Montgrí no té la mateixa vitalitat de la passada dècada. L’Escuela Dominical segueix organitzant teatre assíduament. Trobem també el Casal Social, una entitat lligada a l’església (sempre l’omnipresent Mn. Viver), que va emprendre un treball intens a favor de la cultura popular i organitzava conferència tots els dilluns. L’any 1931, un cop els partits republicans guanyen les eleccions celebrades el 12 d’abril, sembla que la gent es comenci a veure les orelles. Mn. Viver publica el poema *II Agost MCMXXI*²⁰ en el *Llibre de la Festa Major* d’aquest any. Heus aquí els primers versos:

Apar un somni. Ahir era befada
la nostra llengua dintre el clos pairal:
i era altra, forastera, emmanllevada
en temples i en escoles triomfal.

Durant els dies de la Festa Major de 1931, torna el teatre a Torroella i s'inicia una etapa de llibertats que repercutiria en un nou impuls cultural. En el *Llibre de la Festa Major* de l'any 1932, el mestre Pere Blasi escriu: "Avui, en el 'Llibre de Festa Major' on caben tots els optimismes, volem remarcar com els avantatges de situació han permès a Torroella superar terribles crisis de les quals ha sortit sempre victoriosa per la seva extraordinària vitalitat."

L'activitat cultural a Torroella tenia uns fonaments sòlids perquè mai no es va caure en l'activisme. Es defensaven uns valors i les accions estaven d'acord amb els objectius. Es respirava un desig de pau i en algunes ocasions quedava explícitament demostrada l'aposta per aconseguir la convivència. El primer de juliol de 1933 es va organitzar un míting d'afirmació pacifista sota el patronatge del Comitè Català contra les guerres. L'acte es va celebrar al Cinema Montgrí i hi van parlar Josep Beltran de Quintana, Pere Geli i Àngela Graupera. Va presentar el diputat Pere Blasi. Deixem constància que el juliol de 1919 havia tingut lloc la Festa de la Pau, amb sardanes a la tarda al carrer del Roser i a la nit a la plaça.

La casa Carles abans de la reforma dels anys trenta (foto CdD Montgrí, illes Medes i Baix Ter).

Patrimoni

L'estat del castell del Montgrí preocupava, i més després que l'any 1932 un llamp destruís considerablement la torre sud-oest. Tres anys més tard es va constituir un patronat per a la salvaguarda del castell. El 1930 el marquès de Robert pretenia que l'Ajuntament li concedís la torre de les Bruixes per, un cop desmuntada pedra a pedra, reconstruir-la al Palau Lo Mirador. És de creure que la por a una actuació de les bruixes enfadades contra aquest trasllat forassenyat va frenar la cessió! Aquesta barrabassada, afortunadament avortada, formava part de les obres de remodelació que es

portaren a terme al Palau Lo Mirador, dirigides per l'arquitecte Rafael Masó. Van ser les ampliacions del palau les que motivaren l'enderroc de dos esplèndids baluards: la torre de la Presó i la torre Tirona. L'Ajuntament va deixar fer i la població no va reaccionar a temps.

Arts

Els Montgrins actuaven sovint a Torroella, però de manera sensiblement menor a l'època dels que podríem considerar els 12 anys d'or de Torroella (1912-1923). Hi havia una nova cobla a la vila, La Principal de Torroella, que substituïa d'alguna manera la desapareguda La Lira. El primer d'octubre de 1933 es va celebrar el festival vigatà. Va ser un espectacle amb actuació d'una orquestra de cambra de Vic. Feia poc que s'havia representat l'obra d'en Castells *Hotel número 1* a Vic i això va establir lligams entre les dues poblacions, fomentats per Mn. Viver, natural de Torelló.

L'arribada a Torroella del mestre Salvador Dabau²¹ va significar un revulsiu per a la cultura, i en especial per a la música. El 10 d'abril de 1935 es va celebrar una lluïda vetllada musical amb l'actuació dels Montgrins i dels mestres Dabau, Vallespí, Bou i Suriol. Aquell mateix any es va formar el Quintet Dabau integrat, a més de Dabau, pels joves Agustí Monguilod, Lluís Surroca, Joan Pujol i Benet Clotas. Els cafès seguien acollint algunes actuacions musicals, com la del trio Montserrat. La música es feia present, a vegades de manera espontània, com quan un grup musical de Banyoles va oferir un concert de guitarra a la plaça l'any 1932.

El cant segueix atraient l'atenció i l'any 1933, amb en Jaume Puiggrós al davant, es va organitzar una secció orfeònica, l'Orfeó Torroellenc. La direcció anava a càrrec del compositor Joaquim Vallespí i els assajos es feien al Menestral. Aquest nou Orfeó va debutar el 4 de juny de 1933 al Cinema Montgrí. Aquell dia va actuar la cobla La Principal de Torroella i l'agrupació teatral local Joventut, representant *El triomf de la carn* de Rusiñol. La segona cantada de l'Orfeó va ser pel dia de Santa Llúcia. Hi va haver teatre i es van llegir poesies dels autors torroellencs Jaume Puiggrós, Rogeli Bou, Mn. Francesc Viver i Josep Castells. L'Orfeó no va tenir llarga vida ja que es va dissoldre l'any 1935, després de la dimissió del seu director Joaquim Vallespí.

Per iniciativa de l'Ateneu, el dia 27 d'agost de 1932 es va celebrar un acte d'homenatge a Francesc Gimeno. Feia cinc anys de la mort de l'artista i per recordar-lo es va muntar una exposició a les Escoles amb una bona representació de la seva obra. La filla del pintor, Aurèlia, va descobrir una placa que donava el nom de Pintor Gimeno al conegut popularment com a carrer Vermell, el de la fonda Martinet on el pintor s'havia hostatjat, i que era la casa de la seva dona Caterina.

Any 1932. Descobriment de la placa del carrer del Pintor Gimeno (foto CdD Montgrí, illes Medes i Baix Ter).

Per la seva part, Josep Maria Mascort seguia exposant amb èxit a Barcelona, n'és una mostra l'exposició al Museu de Belles Arts, amb vint-i-nou paisatges, i també va exposar a Madrid. Va obtenir el premi de la tercera medalla en l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929. El mes de juny de 1935 va venir a Torroella l'il·lustre pintor Joaquim Mir, que aleshores tenia seixanta-dos anys. Va arrendar una casa per tal de treballar una temporada a la vila. Del mes de juny fins al 8 de setembre va fer estada al carrer de Ramon Boy cantonada amb el de Montgrí. Després es va traslladar, fins al 15 de novembre, a l'Estartit. Durant aquest temps, Mir va fer una bona amistat amb el pintor Josep Maria Mascort, que el va introduir en els racons més pictòrics del terme. L'estima de Mir es va estendre a tota la família Mascort en sentir-se tan ben acollit.

Mir va venir a Torroella perquè el seu pare²² el va advertir: "Aquest paisatge (el de Torroella) és magnífic, des de qualsevol banda, de qualsevol manera; tant, que si et poses al mig del camp, on vulguis!, plantes el cavallet, comences a pintar... i si en saps, surt un quadro c..."²³ El mes de març de 1936 va exposar a la Sala Parés de Barcelona 34 obres, la majoria eren sobre el paisatge del terme de Torroella. El mes de juny de 1936 Mir va tornar a passar per Torroella de camí cap a l'Escala, on va centrar durant unes setmanes la seva activitat pictòrica. Atrets per la presència de Mir, aquell mateix estiu van passar per Torroella els artistes de renom: Josep Maria Sert, Josep Clarà i Eliseu Meifren.

Lletres

Mn. Viver seguia impartint lliçons de català a l'Ateneu, també va inaugurar un cicle de conferències d'història local. L'any 1933 el jove Josep Pla va donar una conferència al Centre Republicà Català. Entre altres conferenciants, trobem el doctor Josep Molinas. No faltaven conferències dirigides a la pagesia: Eduard Simó, cap de serveis de ramaderia de la Generalitat, imparteix al Teatre Coll una conferència relacionada amb la temàtica de la seva especialitat. El 1934 Pere Cerezo i Hernáez parla sobre la nova Llei de contractes de conreu aprovada pel Parlament català. Uns dies més tard, convidat pel Centre Republicà Català, va venir el diputat Josep Antoni Trabal per exposar el mateix tema. Artur Porrera i Mariné va dissertar sobre els accidents de treball a l'agricultura. La Caixa va oferir un curset agrícola amb els professors Josep Llobet, Ramon Sala i Francesc Xavier Puig. Algunes conferències tenien una finalitat política, com les de Puig d'Asprer, Miquel Santaló, Albert de Quintana, Narcís de Carreras, Riera i Puntí, Pau Romeva, Rovira i Virgili i Joaquim Maurín. El mes d'abril de 1936 el conseller d'Economia i Agricultura de la Generalitat, Joan Comorera i Soler, va dirigir unes paraules al públic congregat a la plaça, prèvia presentació de l'alcalde Pere Vicens.

Un acte important per a Torroella va ser el dia de l'enterrament d'Albert de Quintana, l'any 1932. Hi va assistir el president de la Generalitat Francesc Macià, el conseller de cultura Ventura Gassol, el governador civil Claudi Ametlla i l'alcalde de Girona Miquel Santaló. El president de la Generalitat Lluís Companys també va tenir ocasió de visitar Torroella l'any 1934; va ser amb motiu de la inauguració de les obres de la Casa de la Vila.

El 3 de juny de l'any 1934 es va inaugurar la biblioteca de la Caixa de Pensions. La seva primera bibliotecària va ser Dolors Ubanell. El diputat Pere Blasi, que aleshores ja residia a Barcelona, va pronunciar un discurs de lloança al llibre i dirigit a la joventut per encoratjar-la a la lectura: "[...] car sense llibres", digué, "la humanitat, a pesar dels seus avenços, retrocediria en els temps de la barbàrie". La biblioteca tenia un fons de 2.000 llibres. Per donar un caire festiu a l'esdeveniment singular es ballaren sardanes i es va servir un *lunch* de la confiteria d'en Francesc Batlle.

Teatre

Els comentaris de l'època retreuen que cada dia hi ha més cinema, en detriment del teatre. El 1931 es va introduir el cinema sonor i això revolucionaria els costums. Hi ha un escrit de l'any 1932 que es lamenta: "L'interès pel teatre fou substituït per altres dèries, per altres aficions no sempre recomanables. Abans de registrar-se la decadència, l'Ateneu, durant la seva primera època, va mantenir ben forta l'afició de la nostra gent organitzant vetllades extraordinàries que encara avui es recorden amb delectança²⁴."

Interior del Teatre
Coll (foto CdD
Montgrí, Illes Medes i
Baix Ter).

En aquest any neix una agrupació dramàtica amb elements del Club Femení de la Joventut Nacionalista i de l'Ateneu. Al Teatre Jou hi trobem companyies procedents del Teatre Talia de Barcelona. La companyia d'Enric Borràs va representar *Terra baixa* de Guimerà. Una de les obres més celebrades va ser *El alcalde de Zalamea*, de Calderón de la Barca amb l'Enric Borràs d'actor principal. La companyia amateur Quinta-Gispert, de Girona, va representar *La bona gent* i *Gente bien* de Santiago Rusiñol. La companyia que dirigia Salvador Sierra va escenificar diverses obres. El 12 de març de 1933 va tenir lloc l'estrena de la comèdia en 3 actes *Hotel número 1*, original del torroellenc Josep Castells. L'any 1934 es va veure *L'hostal de la Glòria* de Josep Maria de Segarra. L'Agrupació Teatral Montgrí va oferir nombroses actuacions a l'estil d'obres com la representada el primer de maig de 1935 *Com s'enreda la troca* d'Emili Graells Castells. Pere Teixidor Elies, Josep Millàs-Raurell, Eduard Coca i Vallmajor van ser autors programats en aquesta època, entre molts d'altres. Periòdicament visitaven Torroella companyies amateurs de pobles veïns. Els amants de la sarsuela gaudien d'una variada oferta de prestigioses companyies.

Mn. Viver seguia al capdavant de l'Escuela Dominical i organitzava, com de costum, *Els pastorets* en època nadalenca. Sovint hi havia representacions d'obres de Folch i Torres i altres. *El poema de Nadal*, original de Mn. Viver, música de Salvador Dabau i decorats de Josep Maria Mascort, va ser una les obres de més èxit.

En la reunió general de l'Ateneu Montgrí celebrada el mes de setembre de 1935 es va acordar la suspensió per a temps indeterminat de la societat. Les causes que es van exposar eren la manca d'ingressos, per la minva de socis.

No es podia fer front a les despeses de lloguer, llum, subscripcions, etc. A més, l'establiment de la biblioteca pública de la Caixa havia reduït el nombre de lectors a la biblioteca de l'Ateneu i, tot plegat, va fer decidir la dissolució d'una entitat que des del 1912 havia estat modèlica. A partir d'aleshores la festa dels Reis la va organitzar una comissió de joves. Els llibres, mobiliari i altres objectes propietat de l'Ateneu es dispersaren i una part es va dipositar a les dependències de l'hospital.

Amb aquest primer article centrat en el balanç de la cultura durant un segle a Torroella no fem res més que allò que en una nota del mes de febrer de l'any 1936 es podia llegir a *Emporion*: "Si algun dia, per simple curiositat investigadora, hom volgués fer una mica d'història sobre les activitats d'ordre espiritual portades a cap en la nostra vila durant el transcurs d'aquest curt espai de segle que portem viscut, caldria mencionar preferentment, abans que cap altra cosa, la lloable tasca educativa, l'actuació constant i eminentment cultural i patriòtica de l'Ateneu Montgrí²⁵."

A la segona part d'aquest estudi veurem la difícil situació cultural durant les dècades dels anys quaranta i cinquanta del segle passat, el floriment de l'esperit de l'Ateneu dels anys seixanta i setanta amb la represa del paper d'associacions modèliques. Finalment, l'enfortiment de les manifestacions culturals, en tots els àmbits, gràcies a l'atenció preferent dels diferents ajuntaments democràtics i de la pervivència del mateix esperit col·lectiu en bé de la cultura.

Notes:

¹ Torroella de Montgrí tenia aleshores 4.000 habitants, una tercera part dels actuals. Una xifra que es mantindria sense gaires variacions fins a la dècada del setanta del segle passat. Seria injust no reconèixer la llavor sembrada per generacions que precediren les que forjaren l'Ateneu. De la família Pericot, per exemple; el besavi de l'arqueòleg Lluís havia exercit de mestre a Torroella i hi deixaria una bona petjada. La casa de la família Pericot acollia sovint personalitats eminents. El mateix any 1912 va venir a sojornar-hi des de Madrid el catedràtic de química, el Dr. José Casares Gil.

² Vegeu per exemple: RADRESSA CASANOVAS, Joan. "El Casal del Montgrí. Notes i memòries", *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 2005, p. 65-90. BELLAPART ROIG, Jordi. *El nostre cinema*. Museu del Montgrí i del Baix Ter, 1995, p. 135.

³ El Círcol i l'Escuela eren centres d'església. L'Escuela tenia la seva seu al costat de la rectoria, on hi hagué el col·legi dels Germans Gabrielistes. Els infants hi trobaven un lloc d'esplai i de formació, sempre amb Mn. Viver com a animador.

⁴ Tenia la seu en el lloc on després es van construir les dependències de la Caixa.

⁵ El seu local social era al primer pis d'una àmplia casa, malauradament desapareguda, del costat sud del carrer Porta Nova, cantonada amb el de l'Hospital. Era punt de reunió de la gent d'esquerres.

⁶ Aquest teatre fou construït per Francesc Jou i Casagran l'any 1872, situat al carrer del Teatre, darrere el cafè Centre Recreatiu. Va ser adquirit posteriorment per la

família Mascort-Galibern. L'11 d'agost de 1934, en el mateix lloc, es va inaugurar el Cèntric-Cine (després Cine Centro). Un local modern obra de Joan Baca i Joan Pericot que va funcionar fins al 1979.

⁷ Estava situat a la plaça dels Dolors. L'entrada del cafè era pel carrer Sant Agustí. S'havia construït entre 1893 i 1894 amb la fortuna acumulada a Amèrica pel seu propietari Pere Coll i Rigau. L'edifici, sense la sort del Cinema Montgrí, va ser enderrocat l'any 1973.

⁸ Cafè dels benestants, regentat durant molts anys per Miquel Cristòfol, pare.

⁹ Tenia la seu a l'actual carrer Batlle i Planas i acollia la petita burgesia i treballadors qualificats, en la seva majoria. Molts joves de pobles dels voltants hi deixaven la seva bicicleta i es quedaven a prendre cafè. Va ser regentat per Martí Vidal i Rosa i després pel seu germà Pere, conegut com Perico del Menestral, pastisser de professió. Al segon pis es feia ball, però també algun concert molt celebrat de música clàssica, com l'ofert per la Festa Major de l'any 1917 amb el quintet Emporíum. El Menestral va tancar les portes l'any 1952.

¹⁰ Situat a l'avui plaça d'Ernest Lluch, de propietat municipal d'ençà de 1985. Es va edificar el 1928 i, a més del local de projeccions cinematogràfiques, compta amb una sala de ball que, a la vegada, ha servit per a diferents manifestacions culturals.

¹¹ Obra exquisida, emblemàtica del noucentisme de Rafael Masó, malauradament enderrocada l'any 1975.

¹² La fonda Martinet estava situada al carrer Vermell, actual carrer del Pintor Gimeno, prop de Fora Portal pujant el carrer a mà esquerra. Era coneguda també com a fonda Massaguer, cognom del fondista o fonda de la Pauleta, el nom de la mestressa.

¹³ L'any 1888 l'atzar va fer conèixer el jaciment del cau dels Ossos a la muntanya Gran.

¹⁴ PERICOT, Joan. "Un record del Dr. Pere Bosch i Gimpera des de Torroella", *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 1986, p. 1-5.

¹⁵ *Emporion*, número 123, 21 de març de 1920.

¹⁶ El 18 de juliol de 1936 va ser destruït, igual que un orgue més petit i altres objectes de valor. Els que lamentem fets tan deplorables estem obligats a treballar per la pau i la concòrdia.

¹⁷ A cada poble hi havia un nunci que passava pels carrers i a cada cantonada convocava amb un toc de corneta per llegir algun fet, notícia o convocatòria pel necessari coneixement de la població. En època d'internet i d'altres mitjans moderns aquest costum pot resultar insòlit per les noves generacions, però a Torroella la crida es mantingué fins ben entrada la segona meitat del segle passat.

¹⁸ La fonda Espanya estava situada al carrer Major, cantonada amb el de Pi i Margall.

¹⁹ Moltes de les associacions, especialment les lligades amb grups polítics, van ser clausurades per l'autoritat militar després dels fets del 6 d'octubre de 1934.

²⁰ El 2 d'agost de 1931 va tenir lloc un referèndum sobre l'Estatut d'Autonomia. Hi participà al voltant d'un 75% de l'electorat i un 99% va votar-hi a favor.

²¹ Per l'aportació del mestre i músic Salvador Dabau a Torroella, podeu consultar els meus articles publicats al *Llibre de la Festa Major* dels anys 2009, 2010 i 2011.

²² El pare del pintor Mir havia fet d'aprenent sota els porxos de la plaça, a la botiga d'en Quim Pla, on després hi va haver la sabateria Forcada.

²³ PERICOT, Joan. "El pintor Mir i el paisatge de Torroella", *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 1975.

²⁴ CASTELLS, Josep. "Teatre amateur", *Emporion*, número 214, 9 d'octubre de 1932.

²⁵ CASTELLS, Pere. "Torroella, poble de decadència espiritual", *Emporion*, número 288, 16 de febrer de 1936.